Rapport 2011:19

Polisanmälningar rörande människohandel för sexuella ändamål åren 2008–2010

brå

Polisanmälningar rörande människohandel för sexuella ändamål åren 2008–2010

Rapport 2011:19

Brå – centrum för kunskap om brott och åtgärder mot brott
Brottsförebyggande rådet (Brå) verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsförebyggande arbete och rättsväsendets reaktioner på brott.

ISSN 1100-6676
URN:NBN:SE:BRA-445

© Brottsförebyggande rådet 2011
Författare: Linda Hols Salén
Omslag: Ylva Hellström
Omslagsbild: Karl Lindstrand
Layout: Tina Hedh-Gallant

Produktion: Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08–401 87 00, fax 08–411 90 75, e-post info@bra.se, www.bra.se

Denna rapport kan laddas ner från Brå:s webbplats www.bra.se.

Innehåll

Förord ... **7**

Sammanfattande slutsatser ... **8**

Inledning ... **10**
Tidigare studier ... 10
Två brott studeras i denna rapport ... 13
Tillvägagångssätt ... 13

Anmälningarnas omfattning och karaktär ... **16**
103 anmälningar om människohandelsliknande brott åren 2008–2010 ... 17
Oftast är det polisen som gör anmälan ... 17
Två tredjedelar av gärningspersonerna är män ... 18
Människohandlarna är klart äldre än de utsatta kvinnorna ... 18
Östeuropa vanligaste ursprunget vid människohandel ... 19
Vanligast med en utpekad och en målsägande ... 19
Andra omständigheter kring brottet ... 20
Olika grad av utsatthet ... 21
Polisens arbete ... 23
Lagföringar och påföljder ... 24

Referenser ... **26**

Bilagor ... **27**
Bilaga 1. Tabellbilaga över antal polisanmälningar, uppdelat på län ... 27
Bilaga 2. Metodbilaga – variabler ... 28

Förord

Brå har inom ramen för arbetet med uppföljningen av regeringens handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål genomfört en studie där vi kartlagt alla anmälningar under åren 2008–2010 rörande människohandel för sexuella ändamål samt grovt koppleri där den person som utsatts för ett sådant brott inte kommer från Sverige.

Studien vänder sig främst till regering och riksdag, rättsväsendet och övriga som i sin verksamhet kommer i kontakt med offer för prostitution och trafficking samt till alla andra som intresserar sig för denna fråga.

Författare till studien är utredare Linda Hols Salén. I arbetet har även Amanda Netscher medverkat. Ett stort tack riktas till alla polismyndigheter som bidragit med uppgifter.

Stockholm i november 2011

Cecilia Bergman
Vikarierande generaldirektör

Stina Holmberg
Enhetschef

Sammanfattande slutsatser

Under Brå:s arbete med slutredovisningen av regeringens handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål (Skr. 2007/08:167), visade det sig att det saknades studier som ger en systematisk bild av människohandel med fokus på de utsatta. Brå har därför inom ramen för arbetet med uppföljningen gjort en studie där alla anmälningar rörande människohandel för sexuella ändamål samt grovt koppleri där den person som utsatts för ett sådant brott inte kommer från Sverige har samlats in och kartlagts.

Brå har fått del av materialet rörande nämnda brott genom en begäran till samtliga polismyndigheter. Alla ärenden, inklusive förundersökningsmaterialen har gåtts igenom. Ärendena avser åren 2008–2010, det vill säga de år då handlingsplanen gällde.

Studien har begränsningar: den avser endast tre år och det har heller inte funnits tid att gå igenom allt utredningsmaterial som ingår i anmälningarna. Med hänsyn till bristen på systematiska uppgifter om den synliga omfattningen av människohandel för sexuella ändamål i Sverige samt handelns karaktär, bidrar den ändå med ny värdefull kunskap. Sammanfattningsvis kan konstateras att polisen de senaste tre åren fått kännedom om ett drygt trettiotal misstänkta fall per år som rört människohandel för sexuella ändamål eller grovt koppleri med utländsk målsägande. Anmälningarna om människohandel för sexuella ändamål är något vanligare än anmälningarna om grovt koppleri med utländsk målsägande. Tre fjärdedelar av anmälningarna gjordes i de tre storstäderna.[1]

Synen på mörkertalets storlek varierar

I vilken utsträckning kan då dessa anmälningar tänkas spegla den faktiska omfattningen av sådana brott? Här har Rikspolisstyrelsen (RPS) redovisat olika uppfattningar. I sina lägesrapporter brukar RPS inte ange någon skattning av det faktiska antalet brott eftersom de bedömt att mörkertalet kan vara stort och att de kända misstänkta fallen främst är en avspegling av hur stora resurser polisen har lagt ner på att upptäcka brotten. Å andra sidan bör det vara svårt att bedriva en mer omfattande sexhandel helt i det fördolda med hänsyn till att kunderna måste få kännedom om att verksamheten finns.

I sin avrapportering av polisens insatser inom ramen för handlingsplanen intar RPS en lite annan hållning än tidigare och antyder att det faktum att antalet anmälda brott åren 2009–2010 inte ökade trots de ökade resurserna, kan vara ett tecken på en reell stabilisering av antalet fall av människohandel för sexuella ändamål. RPS konstaterar dessutom att Sverige, till följd av vår lagstiftning inte längre är en attraktiv marknad för internationella och svenska organiserade brottsnätverk.

I brist på säkrare data går det för närvarande inte att säga mer än att den

[1] Stockholm, Göteborg och Malmö.

människohandel för sexuella ändamål i Sverige som kommer till myndigheternas kännedom totalt sett är begränsad och i huvudsak är ett storstadsfenomen. Antalet grova fall, av det slag som brukar nämnas när företeelsen beskrivs, inskränker sig till ett fåtal per år.

Hälften av kvinnorna kom inte frivilligt till Sverige för att prostituera sig

Det är i första hand kvinnor från Östeuropa och Afrika som är utsatta för denna handel. Östeuropeiska länder har varit dominerande som ursprungsländer sedan fenomenet synliggjordes i Sverige. Afrikanska utsatta kvinnor, och då i stor utsträckning nigerianska kvinnor, är en nyare företeelse.

Enligt schablonbilden av människohandel är gärningspersonen en man och den utsatta en kvinna. Denna bild stämmer när det gäller den utsatta i de anmälda fallen. När det gäller gärningspersonerna stämmer den inte; så mycket som en tredjedel av dem är kvinnor. I de allra grövsta fallen, som inrymmer våld, är gärningspersonerna nästan uteslutande män.

En närmare granskning av de utsatta kvinnornas situation visar att de klassiska ”Lilja 4-ever-fallen”[2] utgör en minoritet av anmälningarna. I närmare hälften av fallen kan man dock utläsa att kvinnorna inte kommit hit frivilligt. Även om de oftast inte utsatts för våld har de på olika sätt vilseletts eller hotats för att de ska komma till Sverige. Övriga kvinnor har kommit hit mer ”frivilligt”. Många i den gruppen har tidigare erfarenhet av prostitution och vet att de ska arbeta med prostitution i Sverige. Här bör dock betonas att i många av dessa fall är deras alternativa livsval antagligen begränsade.

Ingen lätt uppgift för polisen att utreda dessa brott

Brå:s ambition har också varit att få en övergripande bild av hur stora insatser som polisens lägger ner på dessa ärenden.

Det är ingen lätt uppgift för polisen att utreda brotten. En viktig orsak till detta är att den utsatta sällan vill samarbeta med polisen. Det kan bero på att de är rädda, att de har en emotionell bindning till gärningspersonen eller att de uppfattar alternativet till sexhandeln som ännu värre än den situation de befinner sig i. Utan ett sådant samarbete är det svårt att nå framgång i ett ärende. Dessutom kräver denna typ av brott mycket tid och resurser för att få fram bevis; resurser som kanske vägs mot hur starka misstankarna är. Totalt har polisen hört vittnen och/eller polisen bedrivit spaning i hälften av fallen. Vanligast är förhör av vittnen, men i 18 fall har polisen hållit förhör med vittnen och bedrivit spaning (knappt en femtedel av alla anmälningar).

Anmälningarna har hittills lett till att 14 personer dömts

Få polisanmälningar går vidare till åtal. Hittills har 25 personer åtalats till följd av de genomgångna polisanmälningarna åren 2008–2010, varav 6 för människohandel och 19 för grovt koppleri. Fem av de åtalade för människohandel har dömts för brottet och fick fängelse mellan ett och sex år. Samtliga domar avsåg brott mot minderårig; inget fall som rörde en vuxen kvinna som var målsägande har lett till en fällande dom. Av de 19 som åtalades för grovt koppleri dömdes nio personer; samtliga fick fängelse (mellan ett och tre år). Fem blev åtalade för det lindrigare brottet koppleri.

[2] ”Lilja 4-ever-fallen” har fått sitt namn efter Lukas Moodyssons filmatisering av människohandel för sexuella ändamål. I filmen förekommer mycket grova övergrepp på en 16-årig flicka. Begreppet påträffas dock inte i någon polisanmälning.

Inledning

I juni 2008 beslutade regeringen om en handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål (Skr. 2007/08:167). Regeringen framhåller i handlingsplanen att prostitution och människohandel för sexuella ändamål är ett allvarligt hinder för social jämlikhet och jämställdhet mellan könen och för de utsattas möjlighet att åtnjuta sina mänskliga rättigheter. Det betonas också att människohandel är en allvarlig kränkning av den enskilde individens människovärde och rätt att få bestämma över sitt liv och sin kropp. Handlingsplanen syftar till att stärka arbetet mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål samt att förbättra situationen för de individer som är utsatta. Där aviseras 36 olika åtgärder som berör olika myndigheter och organisationer och som därefter konkretiseras genom olika regeringsbeslut.

Brå har haft i uppdrag att följa upp handlingsplanen och uppföljningen redovisades för regeringen den 30 november 2011 (Brå 2011). Under arbetet med uppföljningen visade det sig att det saknas studier som ger en systematisk bild av de kända fallen av människohandel för sexuella ändamål (kända i bemärkelsen polisanmälda), med fokus på de utsatta. Vi hittade heller ingen studie som följde ärendena genom rättskedjan, från anmälan till eventuell påföljd. Vi har därför inom ramen för arbetet med uppföljningen gjort en sådan studie.

Tidigare studier

Det finns få tidigare studier som på ett mer systematiskt sätt beskriver brott av människohandelskaraktär i Sverige. Det finns dock en studie från Brå som rör människohandel för sexuella ändamål (Brå 2008). Den bygger på en analys av 30 domar (inklusive förundersökningsmaterial) från åren 2002–2006. Domarna rörde människohandel för sexuella ändamål och domar om grovt koppleri med människohandelsliknande drag. Studiens huvudfokus är att ge en bild av hur handeln är uppbyggd och organiserad och den tar i mycket begränsad utsträckning upp de utsatta och deras situation.

I ett kort avsnitt beskrivs dock de utsatta kvinnorna i de 30 ärendena. Merparten av dem kom från Balkan, Baltikum, Ryssland, Ukraina, Polen, Rumänien och Slovakien. De vanligaste ursprungsländerna var Estland och Polen. I ett fåtal fall kommer kvinnorna från Thailand och Filippinerna.

Det framgår också av förundersökningarna att kvinnorna hade levt under fattiga förhållanden i sitt hemland och tillhört minoritetsgrupper, som romer i Östeuropa eller rysktalande i Baltikum. Barndomen och relationer med familjemedlemmar hade för somliga kvinnor kännetecknats av missbruk och misshandel som utmynnat i en position av social utsatthet. Det var inte ovanligt att kvinnorna hade begått brott och inte klarat att ta tag i sina studier.

Ett typfall beskrivs på följande sätt:

> *Hon var frånskild med flera barn, som var omhändertagna av de sociala myndigheterna i ursprungslandet. Hon uppger att hon gifte sig med sin före detta make i tonåren och att hon blev misshandlad under äktenskapet. Hon har tidigare suttit i fängelse i ursprungslandet för misshandel.*[3]

Flera kvinnor hade tidigare erfarenheter av att sälja sexuella tjänster. De hade antingen arbetat som prostituerade i sina hemländer eller i andra länder innan de kommit till Sverige. Vissa hade också tidigare varit utsatta för människohandel. Det gällde även minderåriga flickor.

Alla kvinnor i materialet hade dock inte problematiska erfarenheter och uppväxtförhållanden bakom sig. Några kvinnor utmärkte sig genom att de kom från bättre omständigheter. Dessa fall var emellertid ovanliga.

Studie om barn som utsatts för handel för sex

Lindholm (2010) har i en masteruppsats studerat barn i Sverige som utnyttjats för sexuell handel.[4] Till skillnad från denna studie omfattar Lindholms studie även kopplerifall som inte klassats som grova och även barn födda i Sverige. Hon analyserade samtliga 19 tingsrättsdomars meddelande från den 1 juli 2002 till maj 2010, med målsägande under 18 år.

Materialet består av totalt 33 målsägande, samtliga flickor i åldern 13–17 när exploateringen började och mellan 14 och 21 år när den upphörde. Flickorna kom från tio olika länder, varav majoriteten (14 barn) kom från Sverige. Näst vanligaste landet var Estland (10 barn) och resterande kom från andra östeuropeiska länder. 83 procent av gärningspersonerna i Lindholms material var män. Gärningspersonerna kom främst från Sverige, övriga från ett östeuropeiskt land.

Vid genomgången av domarna fann Lindholm att människohandel kan förstås utifrån fyra faktorer: ekonomiska förutsättningar, eget missbruk, familjeförhållanden och individuella förutsättningar. Återkommande hos flera barn var svag familjeekonomi samt svår familjeproblematik med våld och missbruk som medfört att barnet i tidig ålder börjat sälja sex. Pengarna betydde överlevnad och självständighet. Missbruk skildras för ett antal flickor, och att sälja sex till män var i de fallen ett sätt att finansiera missbruket. I några av domarna förekommer även berättelser om sexuella övergrepp i ursprungsfamiljen – av exempelvis en släkting eller styvförälder. I ett flertal fall hade flickan sökt sig till män för att få bekräftelse. De har då blivit utsatta för grov sexuell exploatering. I dessa fall handlade det om individuella förhållanden som dåligt självförtroende och känslor av att inte duga. Några av dessa barn var placerade i samhällsvård när exploateringen ägde rum.

Många lämnade en riskmiljö för att hamna i en ny

Utifrån genomgången av tingsrättsdomarna konstaterar Lindholm att familjen och närmiljön varit en potentiell riskfaktor för flera av flickorna. Föräldrarna och andra vuxna har brustit i omsorg och indirekt bidragit till flickornas utsatthet. Samtidigt pekar hon på barnens egna handlingsförmågor. De har själva fattat egna beslut för att undkomma en destruktiv hemmiljö genom att skaffa egen inkomst och bli självständiga även om de inte förmåd-

[3] Sammanfattningsanteckningar från förundersökningsmaterial (Brå 2008:24).

[4] *Människohandel för sexuella ändamål och koppleri med barn. Hur förstås fenomenet i svenska domar?* Institutionen för barn och ungdomsvetenskap, Stockholms universitet.

de förutsäga konsekvenserna av sina beslut. Många barn, menar Lindholm, lämnade en riskmiljö för en ny.

Varierande grad av upplevd utsatthet

”Lindholm redovisar också vad de 33 barnen själva tänkt och känt inför det som de har varit med om. För en del barn beskrivs det som att de inte ansåg sig påverkade av det som skett och ett par av flickorna uppgav att de var nöjda med att de hade tjänat pengar som de kunde ta med till sitt hemland. En flicka (17 år) menade att det inte var lika hemskt i Sverige som i ett annat land där hon tvingats till prostitution, eftersom hon här i alla fall bestämt själv. Men det fanns också flickor som uppgav att de farit mycket illa. De hade inte kunnat gå i skolan på grund av det som hänt, fått svåra psykiska problem och behövt läggas in på sjukhus. Flera av flickorna gick i samtalsterapi och några flickor beskrev självskadebeteende genom att de börjat skära sig och åtminstone en flicka hade försökt begå självmord. Några flickor hade genomgått abort under tiden de tvingades till prostitution och flera hade utvecklat alkohol- och drogberoende. Sömnproblem var återkommande. I ett fall hade flickan och hennes familj utsatts för hot från förövare.”[5]

Lindholm menar att de utsatta inte är någon homogen grupp och att barnen påverkar situationer och reagerar utifrån sin världsbild, det vill säga, sina karaktäristika förutsättningar och omständigheter (Lindholm 2010, sid. 32–33).

Rikspolisstyrelsens årliga lägesrapport

RPS lämnar sedan 1997 årligen en lägesrapport rörande människohandel[6] till regeringen. Den bygger dels på de domar som meddelats under året, dels på material om inledda förundersökningar som skickats in från polismyndigheterna där de redovisar samtliga människohandelsärenden (för alla ändamål och inte enbart sexuella). Den redovisar också antalet anmälningar under året. RPS avstår i dessa rapporter från att göra någon uppskattning av det faktiska antalet offer för människohandel. Antalet människohandelsoffer som uppdagas i Sverige beror, enligt RPS, till stor del på vilka resurser polisen lägger ner på att upptäcka denna brottslighet. Insatserna skiftar mellan polismyndigheterna och ser olika ut från år till år. RPS betonar att det inte heller är möjligt att identifiera, eller ens lokalisera, alla flickor och kvinnor som nämns under telefonavlyssning eller iakttas under polisens spaning. Dessutom är det svårt att bara inskränka sig till att uppskatta antalet offer som ses som målsägande under människohandelsparagrafen, då flertalet av utredningarna resulterar i domar om koppleri och grovt koppleri (RPS 2010, sid. 6).

Trots detta konstaterar RPS att det i Sverige inte har etablerat några stora grupper av utländska kvinnor vare sig i gatuprostitution eller på internet, på samma vis som i Norge, Danmark och Finland. Detta stöds också i stora delar av forskningsprojektet ”Prostitution i Norden” som genomfördes 2007–2008 av Nordisk Institutt for Kunnskap om Kjønn (NIKK) på uppdrag av de nordiska jämställdhetsministrarna (Holmström & Skilbrei 2008).

[5] Texten är hämtad från Socialstyrelsens (2011) utbildningsmaterial *Sex mot ersättning – utbildningsmaterial om stöd och skydd till barn och unga.*

[6] De brott som redovisas är koppleri inklusive grovt, köp av sexuell tjänst, människohandel för sexuella ändamål, människohandel för andra ändamål och köp av sexuell handling av barn.

Två brott studeras i denna rapport

Avsikten med denna studie är att ge en bild av samtliga fall av människohandelsliknande brott för sexuella ändamål som kommit till polisens kännedom under de tre år handlingsplanen var i kraft (åren 2008–2010). För detta syfte har Brå studerat alla polisanmälningar om människohandel för sexuella ändamål och ett urval av anmälningar om grovt koppleri. Som en enkel indikator på vilka fall av grovt koppleri som kan ha människohandelsliknande drag, har vi fokuserat på de anmälningar där det finns en utsatt person som inte är född i Sverige. Därutöver har vi följt de anmälda brotten genom rättskedjan fram till en eventuell fällande dom.

Bakgrunden till att vi även studerat fall av grovt koppleri är, vilket också tas upp i RPS lägesrapporter, att de juridiska kriterierna för att en handling ska betraktas som människohandel respektive grovt koppleri är ganska lika.[7] Kriterierna för människohandel är strängare än för grovt koppleri, men det är inte ovanligt att anmälningarna om grovt koppleri har människohandelsliknande drag. Snarare kan det röra sig om en glidande skala av klarlagda omständigheter, där det i huvudsak är en domstol som kan avgöra om fallet lever upp till kraven på människohandel.

De tre grundkriterier som måste vara uppfyllda för att handlingen ska betraktas som människohandel är följande: en åtgärd (till exempel rekrytering, transport) som utförs genom användandet av ett otillbörligt medel (till exempel hot, vilseledande) för att exploatera någon (till exempel sexuellt).[8] Om brottet riktats mot en minderårig krävs det däremot inte att något otillbörligt medel har använts.

Kriterierna för grovt koppleri liknar de för människohandel, men det krävs inte att handeln kommit till stånd genom otillbörliga medel. Brotten skiljer sig också åt i det avseende att det vid människohandel räcker med att gärningspersonen haft *uppsåt* att exploatera någon för sexuella ändamål. Vid grovt koppleri måste exploateringen faktiskt ha ägt rum.

Tillvägagångssätt

Brå tillskrev samliga polismyndigheter och informerade om undersökningens syfte och metod samt begärde in kopior av samtliga av de polisanmälningar med tillhörande dokumentation som rör människohandel för sexuella ändamål[9] och grovt koppleri under åren 2008–2010.[10] Materialet består exempelvis av förundersökningsprotokoll, förhör, spaningsbeskrivningar (dagboksanteckningar), kopior på annonser etc.

Det finns ingen särskild brottskod för grovt koppleri, utan endast för koppleri och koppleri sammantaget. Polismyndigheten i respektive län har själva sorterat ut vilka anmälningar som avser grovt koppleri. Samtliga polismyndigheter skickade in sina anmälningar och övrigt utredningsmaterial inom de följande veckorna, förutom myndigheten i Norrbotten.[11]

---

7 Människohandel (4 Kap. 1a § brottsbalken), koppleri inkl. grovt (6 Kap. 12 § brottsbalken).

8 Brottet människohandel för sexuella ändamål infördes i brottsbalken den 1 juli 2002. Den 1 juli 2004 utvidgades straffområdet till att omfatta även människohandel som inte är gränsöverskridande samt människohandel som syftar till andra former av utnyttjande än för sexuella ändamål, exempelvis tvångsarbete eller organhandel. Brottet benämns numera som människohandel.

9 Brottskod 0416 (brott mot samtliga åldrar ersattes i december 2008 med 0418 och 0419, där brottet delades upp med avseende på ålder), 0418 (brott mot personer under 18 år) och 0419 (brott mot personer över 18 år).

10 Brottskod 0609.

11 Enligt den offentliga statistiken har Norrbotten registrerat fem koppleriärenden år 2010. Eftersom polismyndigheten i respektive län själva genomfört sorteringen för grovt koppleri, vet vi inte om något av dessa ärenden skulle ha ingått i vår studie eller inte.

Totalt har vi gått igenom 156 polisanmälningar. Något fler skickades till oss, men sorterades bort på grund av att de hade en annan brottskod än vad som omfattas av studien. Flera län har exempelvis skickat in utredningar rörande brott 0421 (människohandel för andra mål än sexuella). Ett ärende med försök till grovt koppleri sorterades också ut. Därutöver sorterades några ärenden bort där polisen själva skrivit att brottet inte rörde grovt koppleri.

I bilaga 1 redovisas antalet polisanmälningar uppdelat på län och hur antalet minskat med urvalet – efter studiens kriterier om människohandel för sexuella ändamål eller grovt koppleri med en utländsk målsägande.

Vi har också tagit fram information om vilka av polisanmälningarna som gått vidare till åtal och i vissa fall även till en fällande dom.

Uppgifter från anmälningarna inklusive förundersökningarna har sedan kodats in i SPSS.[12] Exempel på variabler är året när anmälningen gjordes, hur brottet kom till polisens kännedom, brottstyp, bakgrundsinformation (ålder, kön, härkomst) av både gärningspersoner och målsägande samt huruvida vittnen har förhörts eller spaning bedrivits.

För att få en fördjupad bild av materialet har vi också lyft fram ett antal kvalitativa variabler såsom brottets karaktär (hur brott förmedlas, var köpet och brottet ägde rum samt om narkotika fanns med i bilden) och vilken relation de inblandade har till varandra. Den kvalitativa informationen har sammanställts i löpande text i ett separat dokument.

I bilaga 2 ges en mer utförlig beskrivning av samtliga variabler.

Bortfall

I studien ingår något färre anmälningar än vad som anges i den officiella statistiken rörande människohandel för sexuella ändamål.[13] Det externa bortfallet består av de polisanmälningar som Brå inte har fått del av. Ett tiotal av dessa anmälningar har inte kommit in på grund av att de fortfarande är under utredning. När det gäller övriga ärenden är orsakerna till bortfallet mer oklart. Dock känner vi till att det förekommit dubbelanmälningar.

I många polisanmälningar saknas exempelvis information om var brottet ägt rum, vem som misstänks ha begått brottet och vem som är målsägande. Det interna bortfallet har exkluderats i samtliga tabeller och figurer. Dock framgår bortfallet i samtliga tabeller genom att det anges hur många som ingår i tabellernas redovisningar.

Begrepp

Den utpekade eller misstänkte kallas i studien genomgående för ”gärningspersonen”. När det gäller benämningen på utsatta är hon eller han inte alltid målsägande i juridisk mening. Den utsatta i ärenden som rör grovt koppleri *kan* få målsägandestatus, men har ingen generell sådan rätt. Vi har dock valt att kalla alla utsatta i anmälningarna för ömsom ”målsäganden” ömsom ”utsatt”.

Härkomst är en viktig faktor när det gäller människohandelsliknande brott och i de flesta anmälningar anges tydligt vilka länder de utsatta och gärningspersonerna kommer från. I ett mindre antal fall har vi varit tvungna att uppskatta härkomsten med hjälp av de inblandades namn.

[12] SPSS är ett datorprogram för statistisk analys.

[13] Brottet koppleri är inte uppdelat på grovt respektive inte grovt i den officiella statistiken för anmälningar. Därför kan ingen jämförelse göras.

Statistisk redovisning

De tabeller som redovisas är främst renodlat beskrivande. I syfte att få en fördjupad kunskap på området genomfördes även korstabulering, där vi undersökte hur en grupp skiljer sig från en annan.[14] Då materialet är litet bör resultaten tolkas med viss försiktighet.

På grund av sekretesskäl är det inte alltid möjligt att redovisa alla grupper separat. Enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) gäller som huvudregel sekretess för uppgifter om enskilda i Brå:s statistik – och forskningsverksamhet. Brå har med hänsyn till denna sekretess valt att inte redovisa antal under fyra. Låga antal (mindre än fyra) döljs eller markeras med ett kryss. Låga tal kan dock redovisas om det inte finns någon risk att den enskilda identifieras.

Disposition

Inledningsvis redogörs för polisanmälningarnas omfattning och karaktär. Vidare beskrivs gärningspersonernas och målsägandes bakgrund och situation. Därefter presenteras polisens arbete. Avslutningsvis redogörs för hur rättskedjan ser ut för de ärenden vi följt – med lagföringar och påföljder.

[14] Vi valde att inom ramen för polisens insatser jämföra de grupper av ärenden som går vidare med dem som läggs ner.

Anmälningarnas omfattning och karaktär

För att inledningsvis ge en bild av utvecklingen det senaste decenniet när det gäller de brott som ingår i studien redovisas i figur 1 utvecklingen av anmälningar om människohandel för sexuella ändamål och koppleri inklusive grovt. Samtliga kopplerifall redovisas eftersom den officiella statistiken inte redovisar grovt koppleri separat.

Av figuren framgår att trenden är densamma för bägge brotten: först uppåtgående trender och därefter nedåtgående och sedan ökningar igen år 2008. De uppåtgående trenderna samvarierar ganska väl med de perioder då polisen haft särskilda resurser för att arbeta med denna typ av brott. Polisen fick 30 miljoner kronor från regeringen åren 2004 till 2006 och lika stort resurstillskott åren 2008 till 2010 för ökade operativa insatser rörande människohandel. När det gäller de tre år då handlingsplanen var i kraft skiljer sig utvecklingen för anmälningarna för de två brotten. År 2009 ökade anmälningar för båda brotten. År 2010 planade kurvan ut för människohandel för sexuella ändamål, medan den fortsatte uppåt när det gäller koppleri. Brå:s genomgång av anmälningarna om grovt koppleri tyder på att ökningen av det totala antalet kopplerifall främst rör ärenden med svenska kvinnor, inte utländska.

Figur 1. Antal anmälningar rörande människohandel för sexuella ändamål och koppleri inkl. grovt, åren 1999–2010. Källa: Officiell kriminalstatistik (Brå)

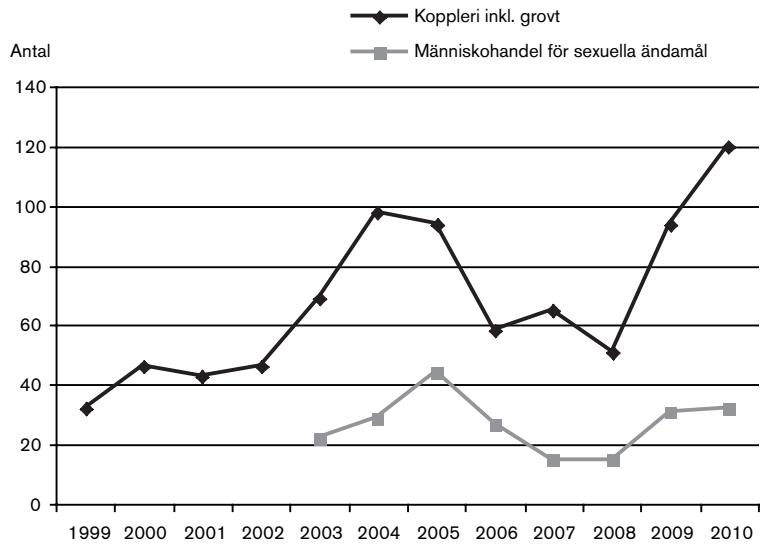

103 anmälningar om människohandelsliknande brott åren 2008–2010

Antalet anmälningar i studien uppgår till totalt 103, varav 53 avser människohandel och 44 grovt koppleri med en utländsk målsägande. Sex anmälningar inrymmer både människohandel och grovt koppleri. Det innebär att antalet anmälda *brott* är 109. I tabell 1 redovisas antalet anmälda brott efter år. Ökningen av antalet anmälda brott för människohandel mellan åren 2008 och 2009 beror enligt RPS på de extra resurserna till följd av handlingsplanen. Från år 2009 till 2010 ligger dock antalet anmälda brott om människohandel stabilt. Antalet anmälda fall av grovt koppleri med utländska målsäganden ligger på ungefär samma nivå alla tre åren. Det visar att ökningen av anmälningar om koppleri rör mindre grova brott och/eller grovt koppleri där de utsatta kommer från Sverige.

Tabell 1. Antalet anmälda brott uppdelade efter år (n=109).

Antalet anmälda brott, åren 2008–2010	2008	2009	2010	
Brottstyp	**Antal**	**Antal**	**Antal**	**Totalt**
Människohandel för sexuella ändamål	9	24	26	59
Grovt koppleri med utländsk målsägande	19	18	13	50
Samtliga	28	42	39	109

Storstäderna dominerar

Tre fjärdedelar av alla polisanmälningar kommer från län där landets storstäder finns – Stockholm, Skåne och Västra Götaland. Människohandel för sexuella ändamål och grovt koppleri med utländsk utsatt är således främst ett storstadsfenomen. I övriga landet har det under perioden gjorts totalt 26 anmälningar. Av dem svarar Västerbottens län för fem anmälningar och ytterligare tolv län har mellan en och tre polisanmälningar. Resterande fem av 21 län har inte upprättat någon polisanmälning alls efter våra kriterier under de tre åren.[15]

Oftast är det polisen som gör anmälan

Över 60 procent av anmälningarna har gjorts av polisen (63 fall). I sex av fallen framgår att polisen gjort anmälan efter ett tips från hotellanställda, allmänheten eller vittnen. När det gäller övriga anmälningar från polisen framkommer inte sällan misstankar om ytterligare målsäganden i en pågående utredning. Dessa misstankar leder då till en ny anmälan. Det förekommer också att misstankar dyker upp i samband med utredning av andra brott. Slutligen kan det, enligt underhandsuppgifter från polisen, också ligga ”dolda” tips bakom, som inte framkommer i anmälan. Polisen uppger att de får in en del tips från hotellpersonal som misstänker att prostitution bedrivs på plats. Däremot får de inte in tips från andra yrkesgrupper.

I 17 procent av anmälningarna har en målsägande själv tagit kontakt med polisen[16] och gjort en anmälan och i elva procent har en myndighetsperson från Migrationsverket eller socialtjänsten gjort en anmälan. Därutöver förekommer enstaka anmälningar från olika grupper. Ytterst få anmälningar

[15] För mer utförlig information om antal polisanmälningar uppdelat på län, se bilaga 1.

[16] I några av dessa ärenden har anmälan skett tillsammans med polisen. I dessa fall har anmälaren kodats som målsägande.

kommer från någon inom hotellbranschen och ingen från någon taxichaufför. Detta trots att länsstyrelserna hållit utbildningar för dessa målgrupper, i syfte att oftare få dem att anmäla när de ser något misstänkt (Brå 2011). Inte någon anmälan kommer från en kund.

Tabell 2. Anmälare åren 2008–2010 (n=103).

Aktör	Antal
Polis	63
Målsägande	17
Socialtjänsten	6
Migrationsverket	5
Övrigt*	12
Totalt	**103**

* I övrigt ingår anmälan från olika aktörer såsom god man, advokat, kvinnojour, hotellpersonal, sjuksköterska och anhöriga.

Två tredjedelar av gärningspersonerna är män

Totalt finns det 111 gärningspersoner och 151 målsägande i vårt material. Av gärningspersonerna är drygt två tredjedelar män och en knapp tredjedel kvinnor. I de flesta fall rör det sig om *en* man eller *en* kvinna som är gärningsperson. I de grövre fallen, där det ingår våld och hot mot målsäganden, är gärningspersonen nästan alltid en man. När den misstänkta ”handlaren” är kvinna beskrivs fallen som mindre grova. Målsäganden är då oftast inte tydligt vilseledd, utsätts nästan aldrig för våld och deltar själv mer aktivt i sexhandeln.

I de fall både en man och en kvinna är gärningspersoner har dessa två vanligen en nära relation; mannen är oftast från Sverige medan kvinnan kommer från samma land som målsäganden. Hennes uppgift är då att rekrytera och kommunicera med målsäganden. Mannens roll är typiskt sett att skaffa lokal och kunder. I de fall där det finns mer än två gärningspersoner är kvinnans roll oftast som ovan.

När det gäller målsäganden är i stort sett alla kvinnor.

Människohandlarna är klart äldre än de utsatta kvinnorna

De utsatta kvinnorna är i genomsnitt 27 år. Nästan 90 procent av dem är under 30 år. 19 målsäganden (tolv procent) är minderåriga, det vill säga, under 18 år. Det framkommer också att målsägandes genomsnittsålder är lägre när anmälan rör människohandel jämfört med om anmälan rör grovt koppleri (24 år jämfört med 29 år).

Gärningspersonernas medelålder är 37 år. De manliga gärningspersonerna är äldre (40 år). Sexhandlarna är äldre än de utsatta kvinnorna, de manliga handlarna är i genomsnitt 13 år äldre än de kvinnor de exploaterar.

Tabell 3. Gärningspersonernas och målsägandens ålder, åren 2008–2010.

Antal totalt		Gärningspersoner n = 89	Målsägande n = 73
Medelålder	Män	40	X
	Kvinnor	34	27
	Samtliga	37	27

Österuropa vanligaste ursprunget vid människohandel

Österuropa och Afrika är de dominerande ursprungsområdena för *målsägande*. De vanligaste länderna är Rumänien och Nigeria, därefter följer Thailand, Kamerun och Vietnam och övriga österuropeiska länder. Här kan noteras att i de domar från åren 2002–2006 som Brå gick igenom i sin tidigare studie dominerade kvinnor från Österuropa kraftigt; ingen kvinna i det materialet var från Afrika.

Gärningspersonerna kommer oftast från Sverige, Afrika och Österuropa i fallande ordning. De vanligaste länderna, förutom Sverige, är Rumänien och Nigeria. I de flesta fall kommer båda parter från samma land. Om gärningspersonen kommer från ett annat land än Sverige kommer nästan alltid den utsatta från samma land. Vanligast är att båda kommer från någon del av Österuropa. Därnäst kommer Afrika. 18 av de 29 gärningspersoner som har svensk härkomst står som enda gärningsperson och i de fallen brukar kvinnorna komma från Thailand, Nigeria och Rumänien. De resterande 14 svenska gärningspersoner har agerat tillsammans med någon annan, från ett annat land. Figur 2 visar proportionerna över vilka geografiska områden som gärningspersonerna respektive målsäganden kommer från.

Figur 2. Härkomst för gärningspersoner och målsägande, åren 2008–2010.

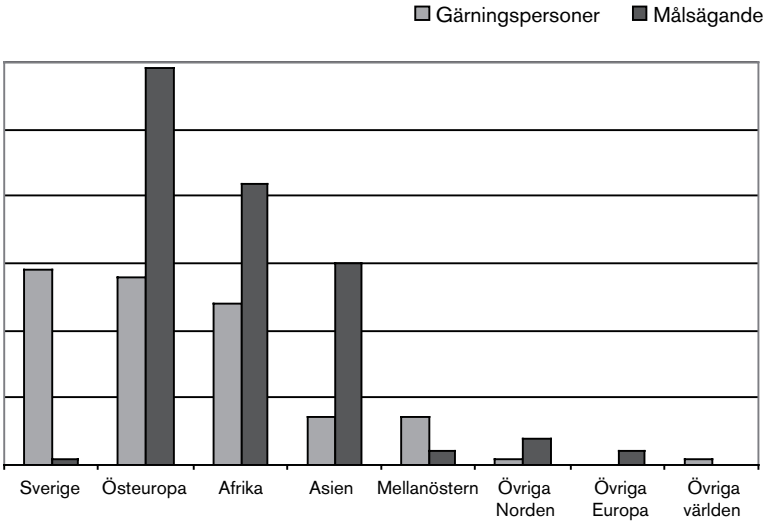

Vanligast med *en* utpekad och *en* målsägande

I internationella redovisningar av människohandel beskrivs inte sällan stora härvor med flera ”handlare” och flera målsäganden. Den typen av mer omfattande fall är ovanliga i Sverige (Brå 2004, sid. 6). Det som är vanligast i de anmälda fallen är att det endast finns en gärningsperson och en målsägande. Så är fallet i nästan två tredjedelar av ärendena. Ärenden med fler målsägande än en kommer företrädelsevis från de tre storstäderna. Om det finns fler än en målsägande är det vanligast med två. Antal ärenden med tre eller fler målsäganden utgör tio procent av samtliga ärenden.

I de fall där det finns fler än en gärningsperson är det vanligast att det rör sig om en man och en kvinna. Som nämnts tidigare har dessa två då vanligen en nära relation. I de sex procent av ärendena där det finns mer än två gärningspersoner finns det en rad olika konstellationer. Hur bilden proportio-

nellt sett ser ut när det gäller antalet gärningspersoner respektive målsägan-den framgår tydligare av figur 3 och 4.

Figur 3. Konstellationer – gärningspersoner.

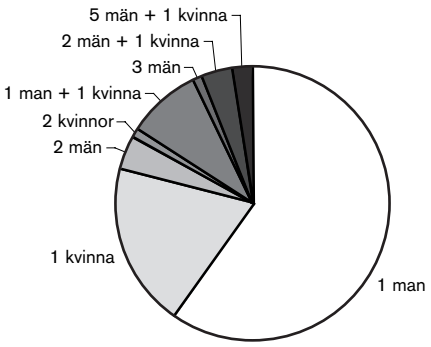

Figur 4. Konstellationer – målsägande.

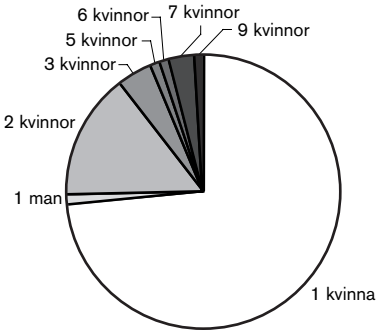

Andra omständigheter kring brottet

Kvinnorna säljs oftast via annons på internet

Brotten marknadsförs först och främst via annonser på internet. Andra vägar är till exempel genom kontakter med ordningsvakter på klubbar och barer. Det finns flera exempel på att sambo eller pojkvän är personen som arbetar med marknadsföringen. Ibland döljs avsikten att sälja sex i en annons genom att det som marknadsförs i stället är massage.

I de flesta anmälningar finns inga uppgifter om hur penningtransaktionerna för sexköpen går till. Den bild som dock framträder är att kvinnorna ofta själva tar emot betalningen, men det finns också exempel på att gärningspersonen är den som inkasserar betalningen för sexköpet och att kvinnan inte känner till hur betalningen gått till.

Sexakterna sker inomhus

I de fall där det finns uppgifter om detta har själva sexakterna i nio av tio fall ägt rum inomhus. Det vanligaste är att det sker i en bostad, men hotell är heller inte ovanligt. Mer ovanliga platser är på fester, på restaurang samt i en lokal.

Kvinnorna beskrivs sällan som missbrukare

Från tidigare undersökningar framgår att många svenska kvinnor i prostitution har missbruksproblem.[17] Någon sådan bild framträder inte när det gäller de utländska kvinnorna i materialet. Endast i sex av anmälningarna nämns förekomst av narkotika. I ett par av dessa fall anger kvinnorna att de blivit drogade på klubbar eller barer utomlands och därefter kidnappade.

Enligt uppgifter från den nationella rapportören vid RPS sysslar gärningspersonerna ofta med annan kriminell verksamhet som narkotikahandel, vapenhandel eller olika former av människohandel samtidigt. Några uppgifter som indikerar att gärningspersonerna är inblandade i denna typ av brott finns inte i anmälningarna vi har gått igenom.

Den tidigare nämnda Brå-studien fann vid genomgången av 30 domar och

[17] Se till exempel Kriminalvårdens avrapportering, åtgärd 14 i Brå-rapport 2011:18. samt Lindholm (2010, sid. 25).

förundersökningar att det i majoriteten av ärendena förekom andra former av kriminella aktiviteter än koppleri och människohandel. I huvudsak handlade det inte om någon organiserad brottslighet utan om brott som hot, våld, våldtäkt, snatteri, rån och innehav av narkotika för eget bruk. I ett fåtal fall var nätverken kring människohandeln multikriminella och sysslade exempelvis med grov narkotikabrottslighet (Brå 2008:24, sid. 39).

Olika grad av utsatthet

Livssituationen och utsattheten varierar för kvinnorna i vårt material, liksom graden av frivillighet. Målsägande har genomlevt olika grader av utsatthet – allt från kidnappning, våld och hot till kvinnor som inte ser sig själva som ett offer i sexhandeln. Totalt sett uppfattar vi att ärendena kan delas in i fyra kategorier.

Det är 20 ärenden under perioden som avser mycket grova fall[18] där kvinnorna utöver själva handeln utsatts för olika typer av våld och övergrepp. Kvinnorna har bland annat utsatts för våldtäkt, isolering, misshandel och de har levt under slavliknande förhållanden. 16 av de fallen hänför sig till Stockholm och Malmö.[19]

Den andra kategorin, som består av 27 ärenden, inrymmer påtryckningar, hot och/eller vilseledande, men det framkommer nästan aldrig att det förekommit något fysiskt våld mot kvinnan. De kan till exempel ha blivit vilseledda när det gäller vad de kommer att arbeta med i Sverige. Ett par fall rörde kvinnor från Östeuropa och Afrika som trodde att de skulle få arbeta som modell i Sverige. När de senare inte ville delta i sexhandeln hotade männen som fört hit dem i det ena fallet att meddela familjen i hemlandet och i det andra att voodoo[20] skulle komma att användas på kvinnan så att en förbannelse skulle vila över henne.

Sammantaget innebär detta att det finns 47 fall där kvinnorna på ett uppenbart sätt inte kommit hit frivilligt för att prostituera sig.

I den tredje kategorin, bestående av 38 ärenden, framkommer information som tyder på att resan till Sverige har haft en mer ”frivillig” karaktär, det vill säga utan synligt tvång och vilseledande. Att använda ordet ”frivillighet” är egentligen inte någon korrekt beskrivning av situationen. Det rör sig oftast om kvinnor som befinner sig i en utsatt situation där deras faktiska valmöjligheter är begränsade. I de fallen har den utsatta oftast varit i prostitution redan innan hon kom till Sverige och känt till att hon ska arbeta med prostitution i Sverige. Även i dessa fall förekommer dock komponenter av vilseledande när det gäller till exempel boendet, antal kunder och lön.

Slutligen finns det 18 ärenden där det är mycket oklart om något brott ägt rum. Dessa ärenden blev nedlagda i ett tidigt skede.

Exempel på några fall

För att ge en bild av hur fallen kan se ut, har Brå på grundval av anmälningarna satt ihop ett par avidentifierade fall. Fallen är alltså fingerade i sin helhet. De första två är exempel på hur de allra grövsta fallen kan se ut.

---

[18] Av dessa rubricerades 19 som människohandel för sexuella ändamål och ett som grovt koppleri.

[19] Även prostitutionsgrupperna i Stockholm, Göteborg och Malmö har vid samtal med Brå tagit upp att det finns stereotypa uppfattningar kring ämnet (som exempelvis att alla människohandelsfall ser ut som i filmen Lilja 4-ever). Se sid. Brå-rapport 2011:18, sid. 34.

[20] Voodoo är ett samlingsbegrepp för animistiska religioner som är vanligt förekommande bland annat i Västafrika och Sydamerika. Voodoon kretsar kring riter med andar som härskar över människors tillvaro.

Fall 1
En 28-årig kvinna från Sierra Leone i Afrika berättar i anmälan för polisen att hon skulle bli tvingad till omskärelse av sin far i hemlandet. För att slippa det flydde hon från sin hemby och sin familj. På flykt mötte hon några nigerianska män som ville hjälpa henne med bland annat arbete så att hon kunde försörja sig. De sa att det fanns arbete i Sverige och ordnade både pass och flygbiljett åt henne. Väl framme på flygplatsen i Sverige möttes hon av en svart och en vit man som hon inte träffat tidigare. Hon kördes till en lägenhet där hon sedan hölls fången. Snart förstod hon att hon blivit tagen till Sverige för att prostituera sig och hon tvingades till sex med olika män varje dag under en längre tid. Till en början sa hon ifrån, att hon inte ville ha sex med främmande män. Då blev hon misshandlad. Därför gjorde hon som hon blev tillsagd av rädsla för att bli utsatt för mer våld. En dag när den ene mannen som höll henne inlåst var ute och den andre befann sig i duschen, lyckades hon ta sig ut och fly. Hon visste inte vart hon skulle gå, men fick till slut kontakt med en kvinna som kunde engelska. Kvinnan körde henne till Migrationsverket där hon fick hjälp med att komma i kontakt med polisen. Hon fick också kontakt med ett skyddat boende där hon kunde bo tillfälligt.

Fall 2
En 24-årig kvinna från Ryssland berättar för polisen att hon blivit lurad till Sverige för arbete. Det visade sig snart att hon förts till Sverige för att prostituera sig. Kvinnan beskriver hur flera män höll henne fången tillsammans med flera andra ryska kvinnor i källaren till ett hus. Där blev hon och de andra kvinnorna tvingade att ha sex med omkring fyra män om dagen under fyra månaders tid. Om hon inte gick med på det blev hon misshandlad och våldtagen av vakterna. Det var män från olika nationaliteter inklusive svenska män som kom för att köpa sex. Hon pratade aldrig med köparna utan överenskommelserna om sexköpen sköttes via en annan kvinna i källaren. Hon blev gravid, vilket vakterna märkte när hon var i fjärde månaden. De bestämde sig då för att föra bort henne. Under den bilfärden lyckades hon vid ett stopp hoppa ur bilen och fly.

Nedan redovisas två fall från kategori 3, det vill säga fall där kvinnan inte på något tydligt sätt tvingats eller lurats till Sverige, utan kommit hit delvis frivilligt. Det första fallet belyser att när vi här talar om ”frivillighet” rör det sig ofta om en situation med begränsade val. Detta kan gälla både gärningspersonen och målsäganden.

Fall 3
En nigeriansk kvinna kom till Belgien som 17-åring genom en så kallad sponsor (hallick). Därefter åkte hon till Italien och sålde sig hos en Madame som angett att det fanns en skuld att betala tillbaka. Efter två och ett halvt år var skulden betald och hon reste då till Oslo och fortsatte prostituera sig där. Under några år slutade hon att sälja sex och levde på andra arbeten som städerska och på att köra svarttaxi. Till Sverige kom hon med hjälp av sin man från samma ursprungsland med vetskapen om att hon skulle prostituera sig igen. Båda har uppehållstillstånd i Italien men inte i Sverige. Utöver att hon själv säljer sig bedriver hon, vid anmälningstillfället, tillsammans med sin man en koppleriverksamhet med flera andra afrikanska kvinnor.

Fall 4
Flera rumänska kvinnor uppger vid förhör med polisen att de två utpekade svenska hallickarna (en kvinna och en man) ska ha hjälpt dem att ta sig till Sverige men att de kommit av egen vilja. Sexakterna ska ha ägt rum i flera

lägenheter som den ena hallicken hyrt av olika värdar i andra hand. Genom annonser på internet och med hjälp av egna mobiltelefoner har de själva fått kontakt med köparna och själva bokat tid och plats för de sexuella kontakterna.

Polisens arbete

Brå:s ambition har också varit att få en övergripande bild av hur stora insatser som polisen lägger ner i dessa ärenden. Det har emellertid inte varit möjligt att inom ramen för den här studien gå igenom *allt* förundersökningsmaterial som inkommit – de längsta utredningarna omfattar över 20 000 sidor. Vi har i stället valt ut två enkla faktorer för att mäta hur mycket arbete som lagts ner: om vittnen hörts och om spaning bedrivits. Spaning kan ske både genom yttre insatser (att spanare exempelvis fysiskt följer efter eller sitter i en bil och spanar på gärningspersoner) och inre insatser (telefonavlyssning eller it-relaterade spaningsarbeten, till exempel att polisen söker på internet efter bevis).[21]

Det kan finnas annat som polisen gör inom ramen för en utredning som inte fångas med våra enkla mått. De poliser Brå varit i kontakt med bedömer dock att både spaning och förhör är faktorer som kan vara avgörande i en utredning.

Totalt framgår det i knappt hälften av ärendena att förhör med vittnen och/eller spaning bedrivits. I ett tjugotal fall har polisen uteslutande förhört vittnen. Ungefär lika vanligt är att polisen enbart har bedrivit spaning. I 18 fall har polisen både hållit förhör med vittnen och bedrivit spaning (knappt en femtedel av alla anmälningar). Resultatet innebär alltså att polisen varken har förhört vittnen eller bedrivit spaning i drygt hälften av alla anmälda fall.

Förhör av vittnen

I många av anmälningarna finns det inga uppgifter som tyder på att det finns ett vittne som kan styrka det som berättas. I drygt en tredjedel (37 procent) av alla utredningar förhördes dock minst ett vittne. Antal vittnen som blir förhörda per utredning varierar, allt från en till 24 personer. Om förhör hålls är dock det vanligaste att det sker med endast en person. Vem som vittnar varierar stort. Exempelvis förekommer läkare, myndighetsanställda, hotellpersonal, anställda vid bensinmackar och butiker och andra civila som ”råkar” befinna sig på platsen. Även sambos eller partners, släktingar, vänner och bekanta[22] förekommer som vittnen liksom hyresvärdar och grannar. I några fall har målsägandes kunder, det vill säga sexköpare, vittnat, förhörts och även polisanmälts för sexköp.

Betydligt fler fall har personuppklarats om någon har förhörts. I de fall vittnen förhörts har närmare 30 procent klarats upp genom personuppklarning mot 9 procent i de ärenden där inget vittne hörts.

Tabell 4. Nerlagda respektive ej nerlagda utredningar när vittnen hörts resp. inte hörts (antal ärenden n=103).

	Ej nerlagda Antal (procent)	Nerlagda Antal (procent)
Vittne hörd	11 (65)	27 (31)
Inget vittne hört	6 (35)	59 (69)

[21] Läs mer om vad yttre och inre spaning innebär på polisens webbsida: www.polisen.se.

[22] Dessa vänner och bekanta består många gånger av andra kvinnor som säljer sex.

Spaning

Det är ungefär lika vanligt att polisen bedrivit spaning som att de förhört vittnen. Det är vanligare att spaning har bedrivits i större fall med fler inblandade. Dessa ärenden finns, som nämnts tidigare, företrädelsevis i de tre storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö. I flera ärenden har polisen haft spaning på internet, till exempel gått igenom annonser på kända escortsidor. Exempel på yttre spaning är att polisen haft uppsyn över en viss lägenhet eller ett massageinstitut.

På samma sätt som när det gäller förhör av vittnen är det fler fall som har personuppklarats om spaning har bedrivits. Av de ärenden där polisen bedrev spaning personuppklarades 37 procent. När ingen spaning bedrevs klarades sex procent upp genom personuppklarning.

Tabell 5. Nerlagda respektive ej nerlagda utredningar i fall med spaning respektive inte spaning (antal ärenden n=103).

	Ej nerlagda Antal (procent)	Nerlagda Antal (procent)
Spaning	13 (77)	22 (26)
Ej spaning	4 (24)	64 (74)

Lagföringar och påföljder

Relativt få polisanmälningar går vidare till åtal. Det har flera orsaker. De polisanmälningar vi gått igenom består av allt från – av både målsägande och anmälare – uppdiktade brott till mycket allvarliga fall av människohandel, där (unga) kvinnor tvingats till prostitution och levt under slavliknande förhållanden. Att alla anmälningar inte lett till åtal beror alltså i vissa fall på att polisen ganska snabbt konstaterade att det i praktiken inte rörde sig om något brott. Andra orsaker till att få ärenden leder till åtal är att det kan krävas stora polisresurser för att bevisa att ett brott ägt rum. Särskilt svårt är det när målsägande och andra bevispersoner exempelvis är lojala mot de utpekade och inte vill medverka.[23] Det leder även till att det är svårt att styrka vilseledande. Vissa personer (som vi i denna studie valt att definiera som målsägande) vill fortsätta med ”kopplerisamarbetet” och där kan en utredning mot kopplaren störa deras möjligheter till försörjning.

Fem personer har dömts för människohandel

När det gäller de 59 anmälningarna rörande människohandel för sexuella ändamål åtalades sex personer.[24] Alla åtal avsåg anmälningar under 2009. Av dessa sex åtal har fem lett till fällande dom. Straffen blev ett till sex års fängelse. Alla fem avser fall där målsäganden varit under 18 år. Endast ett av de 20 grövsta fallen har lett till en fällande dom. I de fallen är kvinnorna så ”oinformerade”, rädda eller bundna till gärningspersonen att de sällan kan bidra med information eller vill medverka i utredningen.

Här bör dock framhållas att ett tiotal av anmälningarna från 2010 inte ingår i materialet, eftersom polisen inte velat skicka in pågående ärenden. Dessa ärenden kan komma att leda till åtal. Av de anmälningar från 2010

[23] Detta är en relativt vanligt företeelse vid båda brottstyperna enligt de åklagare vi haft kontakt med. Tidigare studier på området bekräftar även detta: Brå-rapport 2008:24, sid. 78.

[24] Här bör man ha i åtanke att tabellen inte överensstämmer med lagföringsstatistiken. Årtalen i vår tabell avser när anmälan kom in. Den officiella lagföringsstatistiken avser årtalen det år lagföringen skedde.

som inkommit till Brå rörande människohandel är det endast ett som fortfarande är öppet.

Tabell 6. Rättskedjan för människohandel, uppdelat på år (n=59).

Människohandel för sexuella ändamål (4 Kap. 1a § BrB)	År 2008	2009	2010
Antal polisanmälningar	9	24	26
Antal av polisen utpekade personer	7	35	23
Därav antal skäligen misstänkta	0	6	0
Därav antal åtalade	0	6	0
Därav antal dömda	0	5	0

19 personer har åtalats för grovt koppleri med utländsk utsatt

I de 50 anmälningarna som rörde grovt koppleri med utländsk utsatt blev 19 personer åtalade för det brottet.[25] Fem blev åtalade för det lindrigare brottet koppleri. Av de 19 som åtalades för grovt koppleri dömdes nio personer; samtliga fick fängelse (mellan ett och tre år). Ett fåtal av de återstående tio åtalade friades i tingsrätten. I de övriga fallen har ännu inget beslut fattats. Ärendena ligger antingen hos åklagare för beslut om åtal eller i domstol i avvaktan på huvudförhandling.

Av dem som åtalades för koppleri blev samtliga dömda. Dessa fick antingen skyddstillsyn eller villkorlig dom.

Tabell 7. Rättskedjan för grovt koppleri, uppdelat på år (n=50).

Grovt koppleri (6 Kap. 12 § BrB).	År 2008	2009	2010
Antal polisanmälningar	19	18	13
Antal av polisen utpekade personer	16	37	13
Därav antal skäligen misstänkta	4	11	4
Därav antal åtalade	4	11	4
Därav antal dömda	4	4	X

[25] Även här bör man ha i åtanke att tabellen inte överensstämmer med lagföringsstatistiken. Årtalen i vår tabell avser när anmälan kom in. Den officiella lagföringsstatistiken avser årtalen det år lagföringen skedde.

Referenser

Brottsförebyggande rådet, Brå (2008). *Sexuell människohandel. En fråga om tillgång och efterfrågan*. Rapport 2008:24. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2011). *Prostitution och människohandel för sexuella ändamål. En slutredovisning av regeringens handlingsplan*. Rapport 2011:18. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Holmström, C. & Skilbrei, M-L. (red.) (2008). *Prostitution i Norden*. TemaNord, forskningsrapport 2008:604. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.

Integrations- och jämställdhetsdepartementet (2008). *Handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål*. Regeringens skrivelse 2007/08:167.

Lindholm, J. (2010). *Människohandel för sexuella ändamål och koppleri med barn. Hur förstås fenomenet i svenska domar?* Masteruppsats. Stockholms universitet: Institutionen för barn- och ungdomsvetenskap.

Polisen (2011). *Polisens arbete* (med yttre och inre spaning). Hämtat från: http://www.polisen.se/Stockholms_lan/sv/Om-polisen/Sa-arbetar-Polisen/. Hämtat 5 september 2011.

Rikspolisstyrelsen, RPS (2010). *Människohandel för sexuella och andra ändamål 2009*. Lägesrapport 11, 2010:5. Stockholm: Rikspolisstyrelsen.

Socialstyrelsen (2011). *Sex mot ersättning – utbildningsmaterial om stöd och skydd till barn och unga*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Bilagor

Bilaga 1. Tabellbilaga över antal polisanmälningar, uppdelat på län

I tabell 1 nedan redovisas antal anmälningar uppdelat på län – före och efter studiens urvalskriterier. På grund av sekretesskäl redovisas endast storstadsregionerna och resterande som övriga län.

Totalt har vi gått igenom 156 polisanmälningar. Något fler skickades till Brå, men sorterades bort på grund av fel brottskod. Flera län har skickat in utredningar rörande brott 0421 (människohandel för andra ändamål än sexuella). Dessa har sorterats bort och finns inte med i materialet. Ett ärende med försök till grovt koppleri sorterades också bort. Därutöver har Brå exkluderat några ärenden där polisen rubricerat ärendet som försök till grovt koppleri eller där polisen själva skrivit att brottet inte rörde grovt koppleri.

I kolumnen till höger i tabellen redogörs antal anmälningar som finns med i studien efter kriteriet att målsägande vid grovt koppleri ska ha annan härkomst än svensk. Åtta anmälningar, där det inte fanns någon information alls om målsägandes härkomst, exkluderades också.

Tabell 1. Antal inkomna och genomarbetade polisanmälningar, uppdelat på län åren 2008–2010.

	Antal inkomna anmälningar			**Antal fall i studien**
Anmälningar, 2008–2010	Människohandel	Grovt koppleri	Båda brotten	Båda brotten
Skåne län	21 (22)	6 (7)	28	24
Stockholms län	20 (22)	34 (36)	56	39
Västra Götalands län	5 (8)	19 (22)	27	14
Övriga län	10 (8)	35 (10)	45	26
Totalt	56 (62)	94 (100)	156	103

Tabellförklaring: ( ) = ärenden som infattas av både människohandel och grovt koppleri.

Bilaga 2. Metodbilaga – variabler

Inledningsvis redogörs de variabler som har kodats in SPSS. Därefter ges en kort beskrivning av de kvalitativa variablerna som lades in i ett separat word-dokumet.

Variabel i SPSS

1. Brå-kod (användes för att identifiera samma ärende i det word-dokument där de kvalitativa variablerna skrevs ner)
2. Fall nerlagt
3. Anmälare (vem)
4. Hur anmälan kom till polisens kännedom
5. Människohandel
6. Grovt koppleri
7. Narkotika inblandat
8. Brottsplats (som oftast platsen där ”sexet” ägde rum)
9. Totalt antal gärningspersoner
10. Kön på gärningsperson 1
11. Ålder på gärningsperson 1
12. Dikotom härkomst på gärningsperson 1
13. Härkomst på gärningsperson 1

    Därefter ges samma information som för Gärningsperson 2 till och med högsta förkommande antal gärningspersoner i ett och samma ärende – Gärningsperson 6 (variabel 14 till 33).
34. Totalt antal målsägande
35. Kön på målsägande 1
36. Ålder på målsägande 1
37. Dikotom härkomst på målsägande 1
38. Härkomst på målsägande 1

    Därefter ges samma information som för Målsägande2 till och med högsta förkommande antal målsägande i ett och samma ärende – Målsägande9 (variabel 39 till 70).
71. Antal vittnen i förhör
72. Dikotom vittnen i förhör
73. Spaning

Kvalitativa variabler i worddokument

1. Brå-kod (användes för att identifiera samma ärende i SPSS-datasetet).
2. Brottstyp (människohandel och/eller grovt koppleri).
3. Hur brottet kom till polisens kännedom (hur anmälan kom in och vem som anmälde, anmälarens relation till inblandade etc.).
4. Brottets karaktär (brottsplats, hur brottet förmedlas eller marknadsförs, var ”sexet” äger rum samt om narkotika eller andra brott finns inblandade).
5. Information om involverade personer (relationen mellan gärningspersoner, målsägande och vittnen samt information de inblandades roller och/eller yrken).

Det finns ingen samlad kunskapsbild av de fall av människohandel för sexuella ändamål som kommer till polisens kännedom. Mot den bakgrunden har Brottsförebyggande rådet (Brå) samlat in och bearbetat uppgifter från samtliga polisanmälningar avseende människohandel för sexuella ändamål och grovt koppleri med en målsägande som inte är född i Sverige. Studien omfattar åren 2008–2010 och har gjorts inom ramen för Brå:s uppföljning av regeringens handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål. I rapporten redovisas bland annat brottens karaktär, karaktäristika hos gärningspersoner och målsägande, antal ärenden som lett till en lagföring samt påföljdsval.

brå

Brottsförebyggande rådet/National Council for Crime Prevention
BOX 1386/TEGNÉRGATAN 23, SE-111 93 STOCKHOLM, SWEDEN
TELEFON +46 (0)8 401 87 00 ▪ FAX +46 (0)8 411 90 75 ▪ E-POST INFO@BRA.SE ▪ www.bra.se
ISSN 1100-6676